

УДК 811.161.2' 282.2
DOI: 10.31891/2415-7929-2021-21-3

БЕРЕЗОВСЬКА Г. Г.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ НАЗВ ОДЯГУ СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРОК

У статті проаналізовано стан дослідження лексики на позначення одягу у діалектах української мови, простежено спільні лексико-семантичні риси лексем, виявлено найменування, що мають паралелі в українських діалектах, зокрема в поліських говірках, у говірках поліського і південно-західного наріччя, поліського і південно-східного наріччя, у говірках південно-східного наріччя, південно-східного і південно-західного наріччя, у говірках південно-західного наріччя та в говірках усіх трьох наріччя української мови.

Ключові слова: наріччя, говір, говірка, ареал, лексема, східноpodільські говірки, назви одягу, лексико-семантичні паралелі.

BEREZOVSKA H.

Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University

NATIONWIDE CONTEXT OF THE NAMES OF GARMENTS IN THE EAST PODILLIAN IDIOMS OF UKRAINIAN LANGUAGE

The paper elaborates on the state of studying the lexicon used to refer to garments in the dialects of Ukrainian language, defines lexical-semantic features of the lexemes of the East Podillian idioms, common with the corresponding lexemes of other sub-dialects of Ukrainian dialect speech. The nominations, having parallel forms in other dialects of Ukrainian language, in particular, the Polissian idioms, the idioms of the Polissian and the South-Western dialects, the Polissian and the South-Eastern dialects, the idioms of the South-Eastern dialect, the South-Western and the South-Western dialects, the idioms of the South-Western dialect and the idioms among the three afore-mentioned dialects of Ukrainian, are identified.

It is suggested that isoglosses of the names of garments in the East Podillian idioms are followed up in the idioms of each of the three dialects of Ukrainian language. The majority of lexical-semantic parallels are found in the Middle Dnieper and the Steppe idioms of the South-Eastern dialect that border on the East Podillian idioms of the South-Western dialect. It is emphasized that the existence of parallel forms in the Polissian and the Volhynian idioms results from the pressure of northern idioms on the Podillian sub-dialect as a whole. A considerable number of lexemes that are widely used in the idioms under study are represented in all the sub-dialects of the South-Western dialect, which fact indicates that they belong to the Western macro-continuum. It is pointed out that the larger part of lexical-semantic parallels among the Polissian, Middle Dnieper and Steppe idioms are due to the fact that the studies of these dialectal areals or linguistic zones in the past decades have been based on nearly identical programmes, which allows to represent the researched segment of the dialectal lexicon as part of the continuum in the nationwide context.

Key-words: dialect, sub-dialect, idiom, areal, lexeme, East Podillian idioms, names of garments, lexical-semantic parallels

Постановка проблеми. Тематична група лексики на позначення одягу є однією із найдавніших пластів лексичного фонду української мови. Останнім часом у мовознавстві активізувалося вивчення лексики говорів української мови, у складі якої значне місце посідає ця тематична група, що є однією з найбільш архаїчних і загальноживаних. Назви одягу були предметом системного дослідження мовознавців у поліських говірках, карпатських, східностепових, середньонадніпрянсько-степового порубіжжя та ін.

Вивчення системних відношень лексики в говорах є одним із актуальних завдань у діалектній лексикології, оскільки вони мають важливе значення для вивчення історії мови, розвитку діалектів та їх функціонування, взаємодії говорів один з одним та з літературною мовою тощо.

Зіставлення лексичних і семантичних явищ, засвідчених у східноpodільських говірках і говірках інших говорів української мови не було предметом спеціального наукового дослідження, що й зумовило актуальність пропонованої статті.

Аналіз останніх джерел. Упродовж останніх десятиліть в українській лексикології з'явилося ряд лінгвістичних праць, у яких різнопланово досліджено назви одягу. У своїх дисертаційних працях мовознавці приділили увагу вивченню назв одягу як на діахронному, так і на синхронному зрізах. Досліджуючи лексику на позначення одягу в пам'ятках української мови XIV–XVIII ст. Г. Войтів систематизувала і описала назви верхнього одягу, встановила першу фіксацію, простежила діахронні процеси в семантичній структурі слів [1]. Ф. Бабій проаналізував побутову лексику (назви одягу, взуття, головних уборів) у говірках середнього басейну Горині, відзначив семантичні особливості зафіксованої лексики, принципи і способи номінації, визначив міждіалектні паралелі [2]. Г. Гримашевич виконала структурно-семантичний, ареальний, етимологічний аналіз лексики на позначення одягу в говірках Середнього Полісся [3]. Н. Пашкова здійснила структурно-семантичну, генетичну та ареальну характеристику загальних назв та назв верхнього одягу в українських говорах Карпат [4]. Н. Клименко, досліджуючи назви одягу Донеччини, визначила особливості структурної організації і семантику тематичної групи лексики, з'ясувала специфіку лексики говірок за співвідношенням архаїчних та інноваційних рис, установила особливості просторового розміщення назв одягу східностепових говірок [5]. Дослідниця назв одягу говірок середньонадніпрянсько-степового

порубіжжя Т. Щербина розглянула семантичну структуру лексики, лексичну мотивацію назв одягу та географію зафіксованих мовних одиниць у межах обстеженого континууму [6]. Досліджуючи назви одягу та прикрас говірок Східного Поділля Г. Березовська здійснила системний опис лексики на позначення одягу і прикрас, встановила генезу регіональних назв, з'ясувала внутрішнє членування східноподільського мовного ареалу [7].

Дослідженню лексико-семантичних паралелей номенів на позначення одягу між діалектами української мови присвячено статті Г. Гримашевич, у яких вона порівнює назви одягу та взуття Середнього Полісся з аналогічними номенами інших регіонів. У статті «Середньополісько-західнополіські лексико-семантичні паралелі (на матеріалі назв одягу та взуття)» [8] представлений матеріал про комплекс традиційного народного костюма мешканців Середнього і Західного Полісся. Автор акцентувала увагу на номінації жіночого поясного одягу, визначила лексико-семантичні паралелі зафіксованих лексем та з'ясувала їх поширення в інших зонах українського діалектного континууму. У статті «Середньополісько-гуцульські лексико-семантичні паралелі (на матеріалі назв одягу та взуття)» [9], встановлено лексико-семантичні паралелі між середньополіськими та гуцульськими говірками щодо наявності та функціонування в них досліджуваних номенів. На матеріалі одягу, взуття, головних уборів та прикрас Т. Щербина у статті «Поліські лексичні елементи в говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя» [10] звернула увагу на лексичні явища, що функціонують у говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя та північному наріччі, проаналізувала спільні та відмінні риси досліджуваних назв щодо семантики, їхньої структури на різних мовних рівнях у двох діалектах.

Мета дослідження – на матеріалі лексики на позначення одягу встановити лексико-семантичні паралелі між східноподільськими говірками та іншими говірками української діалектної мови. Матеріалом дослідження стали власні польові записи зі 207 говірок Східного Поділля, лексикографічні джерела та інші праці, в яких представлено аналізовану лексику.

Виклад основного матеріалу. Фонетико-словотвірні варіанти назв одягу з аналогічним чи з близьким значенням функціонують у говірках інших діалектних континуумів. Опрацювавши наявні лексикографічні та лінгвогеографічні джерела, індекси аналізованої лексики у описативних працях із діалектології, ми помітили, що ареали побутування лексем на позначення одягу продовжуються в інших говорах української мови, зокрема: у **поліських говірках** виявлено лексеми *ват'янки* 'теплі зимові штани з ватною підкладкою' (Гримашевич, 29); *вос'мик'линка* 'спідниця, пошита з восьми пілок, клинів' (Гримашевич, 35); *два'нади'атка* 'довга сорочка з підтичкою з грубого полотна' (Гримашевич, 43); *за'пинанка* 'жіночий фартух' (Гримашевич, 54); *зати'начка* 'жіночий фартух', 'невеличка хустина', 'велика тепла хустка з китицями' (Гримашевич, 54); *напе'редник* 'жіночий фартух' (Гримашевич, 100); *опи'налка* 'велика тепла суконна хустка з китицями' (Гримашевич, 104); *пал'ча* 'рукавиця' (Гримашевич, 113); *п'ід'іупник* 'спідня спідниця' (Гримашевич, 122); *помоч'і* 'підтяжки в чоловічих штанах' (Гримашевич, 129); *спор'тиўки* 'спортивні штани' (Гримашевич, 150); *три'нади'атка* 'сорочка з тонкого полотна' (Гримашевич, 158); *полу'шубка* 'жіночий півшубок' (Гримашевич, 129); *мак'ін'тош* 'довгий плащ із непромокаючої тканини', 'плащ без рукавів, накидка', 'довге пальто прямого покрою', 'жіноче осіннє пальто довжиною до колін', 'одяг типу піджака з довгими полами на гудзиках' (Гримашевич, 91); *пал'чатка* 'рукавиця з відділенням для кожного пальця' (Гримашевич, 113; Лисенко, 151); *ри'тонда* 'рясна жіноча спідниця', 'жіноче рясне літнє плаття', 'довге жіноче плаття з теплої тканини', 'довга полотняна жіноча сорочка', 'тепла безрукавка' (Гримашевич, 137).

Ареали лексем продовжуються у говірках поліського і південно-західного наріччя, зокрема: у **поліських і буковинських говірках**: *граф'іроўка* 'плісирована спідниця' (СБГ, 76), 'спідниця-гофре' (Гримашевич, 40); *пл'іс'іроўка* 'жіноча спідниця з дрібними складками' (Гримашевич, 124; СБГ, 431); **поліських і бойківських**: *за'пинка* 'жіночий фартух', 'жіночий поясний незшитий одяг, який складається з двох шматків тканини' (Гримашевич, 54), 'фартух' (Онишкевич, I, 279); **поліських, надністрянських, закарпатських**: *зун'а* 'верхній одяг із домотканого грубого сукна' (Гримашевич, 41), 'верхній жіночий одяг з полотна, подібний до свитки' (Лисенко, 62), 'верхній теплий одяг з овечої шкіри' (Піцура, 88), 'верхня одежа з домотканого грубого і ворсистого, переважно нефарбованого сукна' (Сабадош, 54), *зуні* 'верхній одяг' (Шило, 98; Пашкова, 92); **поліських, буковинських, бойківських, гуцульських**: *ко'шул'а* 'сорочка' (СБГ, 230), 'жіноча спідня сорочка', 'жіноча верхня сорочка', 'голошия довга жіноча сорочка, вишита на рукавах і внизу', 'жіноча блузка', 'жіноча блузка з тонкого полотна', 'тепла вовняна кофта', 'жіноча квітчаста кофта, блузка', 'чоловіча сорочка, яку одягали в косовицю', 'дитяча або тепла м'яка кофта' (Гримашевич, 77), 'сорочка' (Онишкевич, I, 384), *ка'шуля*, *ко'шуля* 'жіноча кофта', 'вишита сорочка' (Лисенко, 95), 'сорочка' (ГГ, 103); **поліських, подільських, бойківських, гуцульських**: *димка* 'спідниця з домотканого полотна з вибіячаним малюнком внизу', 'вовняна жіноча спідниця', 'спідня спідниця, оздоблена плетеним мереживом', 'широка спідниця, пояс у якій при зібраній на шнурок', 'вузька спідниця', 'тонка напівпрозора тканина' (Гримашевич, 45), 'спідниця' (Онишкевич, 215; Брилінський, 31; ГГ, 59), 'верхній одяг полотняний фарбований', 'жіноча спідниця з грубого полотна' (Пашкова, 132); **поліських, південноподільських, буковинських, гуцульських, надністрянських, надсянських**: *хутро* 'довгий верхній одяг з хутра, шуба',

‘жіноча шуба’, ‘довге зимове пальто з купованого матеріалу’, ‘кожух, покритий тканиною’ (Гримашевич, 168), *футро*, *хутро* (Герман, к. 199), *футро* ‘хутро’, ‘підкладка’ (ГТ, 199), ‘одяг із хутра’ (Пашкова, 130).

У говірках поліського і південно-східного наріччя ареали лексем продовжуються: в **поліських і середньонадніпрянських говірках**: *коб'їн'ак* ‘верхній сукняний чоловічий одяг’ (Гримашевич, 68; Ващенко, 294); *к(а,е,и)рейа* ‘верхній сукняний одяг’ (Гримашевич, 66; Щербина, 59); **поліських і слобожанських**: *поп'єдниц'а* ‘жіночий фартух’ (Гримашевич, 130; Лисиченко, 339), ‘передня частина спідниці’ (Гримашевич, 130); *барах'ло* ‘старий одяг, непридатний для носіння’ (Гримашевич, 16), ‘придане нареченої у вигляді одягу та білизни’ (Магрицька, 16); **поліських і степових**: *шта'ни ват'н'і* ‘теплі зимові штани з ватною підкладкою’ (Гримашевич, 181), *шта'ни ват'н'і* ‘тс’ (Клименко, 83); *гол'ф* ‘кофта з високим коміром, який щільно облягає шию’ (Гримашевич, 39; Клименко, 53 – 54); *дош'ч'овик* ‘плащ з непромокальної тканини’ (Гримашевич, 47), ‘плащ з водостійкої тканини від дощу’, ‘накидка від дощу’, ‘хустка з водостійкої тканини від дощу’ (Клименко, к. 30, 31); *л'ол'а* ‘дитяча сорочечка’, ‘довге біле плаття без пояса’ (Гримашевич, 90), ‘дитяча сорочечка’ (Клименко, 97); *мат'роска* ‘матроська спідня смугаста сорочка’, ‘легка жіноча блузка’ (Гримашевич, 94), ‘формена блуза з великим виложистим коміром особливого крою’, ‘жіноча або дитяча блуза з великим виложистим смугастим коміром’ (Клименко, 58); *ноч'нушка* ‘нічна жіноча сорочка’ (Гримашевич, 103), *нач'нушка* ‘тс’ (Клименко, 96); *оп'їначка* ‘велика тепла суконна хустка з китицями’, ‘жіночий фартух’ (Гримашевич, 104), ‘спідниця частково зшита з кількох полотнищ’ (Клименко, к. 55); *роз'їтайка* ‘вовняна жилетка без ґудзиків’, ‘жакет з розрізами на боках’, ‘верхній одяг без ґудзиків’ (Гримашевич, 139), ‘весняний довгий жакет вільного крою’, ‘одяг, який не застібається’, безрукавка, розширена донизу, яка не застібається’, ‘дитячий одяг, який не застібається’ (Клименко, к. 45); *тол'с'тоўка* ‘піджак з поясом’, ‘чоловіча сорочка із складками на грудях і на спині’ (Гримашевич, 156), *тоў'с'тоўка*, *тол'с'тоўка* ‘чоловіча сорочка, що не вбиралася в штани’ (Клименко, 96); *ше'стик'лінка* ‘спідниця, пошита із шести кусків’ (Гримашевич, 177), *ше'стик'лінка* ‘тс’ (Клименко, 64); *косово'ротка* ‘стоячий комір у сорочці’, ‘спідня чоловіча сорочка з коміром’, ‘чоловіча сорочка з вишитим стоячим коміром’, ‘чоловіча сорочка з розрізом збоку’, ‘чоловіча сорочка з гострим видовженим коміром’, ‘чоловіча сорочка з косим коміром і розрізом збоку, на якому пришиті ґудзики’, ‘коротка безрукавка’, ‘чоловіча безрукавка’ (Гримашевич, 76), ‘чоловіча сорочка зі стоячим коміром і маніжкою коло горловини’ (Клименко, к. 82); **поліських, середньонадніпрянських, степових**: *буш'лак* ‘короткий верхній одяг із домотканого сукна, утеплений ватою, який наглухо застібається’ (Гримашевич, 28; Щербина, к. 69); *коро'ташка* ‘жіноча плюшева шубка’, ‘короткий жіночий одяг з хутряним коміром’ (Гримашевич, 75), *коро'тушка* ‘короткий верхній одяг із домотканого сукна, утеплений ватою, який наглухо застібається’ (Щербина, к. 69); *п'їди'таники* ‘спідні чоловічі штани’ (Гримашевич, 122), *п'їди'тан(и,і)ки* ‘тс’ (Щербина, 38); *ту'журка* ‘тужурка’ (Гримашевич, 159), ‘чоловіче тепле напівпальто з хутровим коміром’ (Щербина, 56); *гу'ц'улка* ‘вишита сорочка’ (Гримашевич, 42; Клименко, к. 81; Щербина, 28); *до'ха* ‘шуба’, ‘чоловіча чи жіноча шуба з довгими широкими рукавами’, ‘шуба з короткими рукавами’, ‘жіноча шубка з штучного хутра’, ‘хутряний зимовий верхній одяг, покритий сукном’, ‘жіноча плюшева шубка’, ‘коротка жіноча шубка’, ‘жіноча плюшева кофта’, ‘фуфайка’ (Гримашевич, 46), ‘довга шуба з натурального хутра’ (Клименко, к. 12), *до'хо*, *до'ха* ‘вид кожуха з хутряним верхом’ (Щербина, 54); *жил'ет* ‘плетена безрукавка’ (Гримашевич, 49), ‘стьобана ватяна куртка без рукавів та коміра’ (Щербина, 53), *жи'л'ет* ‘короткий безрукавний одяг з тканини’ (Клименко, к. 23); *кал'ї(с,ц)они*, *кал'їсони*, *кал'їцони* ‘спідні чоловічі штани’ (Гримашевич, 58; Клименко, к. 84; Щербина, 39); *моск'вичка* ‘теплий жіночий піджак’, ‘жіноче півпальто на ваті’ (Гримашевич, 97), ‘чоловіче суконне напівпальто’, ‘чоловічий полушубок’ (Клименко, к. 38, 39), ‘короткополе чоловіче напівпальто з хутровим коміром’ (Щербина, 55); *с'подн'їки* ‘спідні чоловічі штани’ (Гримашевич, 150), *с'подн'їки* ‘тс’ (Клименко, к. 66; Щербина, 39); *ти'т'анка* ‘широка спідниця з дрібними складками, зібрана в поясі на резинку’, ‘жіноче плаття, зібране в поясі на резинку’ (Гримашевич, 156), ‘спідниця, пошита з одного зшитого полотнища на зборах’ (Клименко, 63), *те'т'анка* ‘спідниця з дуже дрібними складками’ (Щербина, 63); *т'їлоз'р'їйка* ‘тепла безрукавка з ватною підкладкою’ (Гримашевич, 156; Клименко, к. 22), *т'ї(е)лоз'р'ї(е)йка* ‘чоловічий прямий жилет’ (Щербина, 53); *с'п'їдн'їе* ‘спідня білизна’ (Гримашевич, 150; Клименко, к. 6; Щербина, 23); *с'витка* ‘жіноча свита’ (Щербина, 62; Гримашевич, 146), ‘саморобний одяг із сукна’ (Ващенко, 294); *са'чок*, *сак* ‘жіноче приталене суконне півпальто на ваті’, ‘жіночий односторонній прямоспинний піджак із чорного сукна’, ‘жіночий короткополий плюшевий осінній одяг’, ‘жіночий робочий суконний одяг вільного крою, довжиною до середини коліна’, ‘літня кофта з грубого полотна, що кроєм нагадує жакет’, ‘жіночий святковий короткий верхній одяг, прикрашений у талії, далі розкльошений, оздоблений вишивкою та кольоровими стьожеками’ (Гримашевич, 145; Щербина, к. 67), ‘просторий, подібний до піджака зимовий жіночий одяг’ (Лисенко, 189); *б'обка* ‘вельветова куртка’, ‘чоловіча куртка’, ‘коротка курточка’, ‘тепла спортивна куртка’, ‘дитяча курточка’, ‘безрукавка з ватною підкладкою’, ‘безрукавка з хутряною підкладкою’, ‘чоловічий одяг типу піджака з нагрудними кишенями, на замку і резинці, широкій планці внизу’, ‘жіночий жакет з довгими рукавами, які закінчуються манжетами’, ‘різновиди кофт’, ‘різновиди чоловічих сорочок’, ‘різновиди жіночих блузок’, ‘довгий теплий вовняний одяг, який одягали під кожух’, ‘короткий сукняний зимовий одяг з ґудзиками’ (Гримашевич, 21), ‘спортивна блуза з металевою застібкою’ (Лисенко, 33), *б'обачка*, *б'обка* ‘легенька куртка із напуском у поясі і на манжетах’ (Клименко, 59); **поліських, середньонадніпрянських,**

слобожанських: *на́м'ітка* 'головний убір заміжньої жінки у вигляді довгого шматка полотна, який одягали зверху на очіпок' (Гримашевич, 100), 'пов'язка чи покривало на голову' (Ващенко, 294), 'рідкоткане полотно, яким махають над молодими під час обряду покривання і яким зав'язують голову молодой поверх очіпка' (Магрицька, 92).

У східноподільських говірках та говірках південно-східного наріччя зафіксовано такі назви одягу: у **степових говірках:** *кл'ош* 'спідниця вільна, зшита з одного полотнища' (Клименко, 64); *кожанка* 'шкіряна куртка' (Клименко, 36); *ноч'нуха* 'нічна жіноча сорочка' (Клименко, 96); *сонце^кл'ош* 'спідниця з одного полотнища вільного крою' (Клименко, 64); *со'рочка вишита, со'рочка україїн'с'ка* 'вишита жіноча чи чоловіча сорочка' (Клименко, 80); *сп'ідниц'я а воїн'а'на* 'тепла спідниця' (Клименко, к. 59); *чул'ки кап'ронов'і* 'чулки із капрону' (Клименко, 111); *штани ват'ані* 'штани із ватину' (Клименко, 83); *полунал'то* 'чоловіче суконне коротке пальто' (Клименко, к. 38); **степових і середньонадніпрянських:** *ко'зачка* 'легкий жіночий одяг до пояса', 'чоловіча свита' (Щербина, 62); *л'а'ничка* 'невелика ляна жіноча хустка' (Щербина, 103); *мало'роска* 'вишита сорочка' (Щербина, 29); *мат'р'ошка* 'невелика вовняна жіноча хустка' (Щербина, 103); *со'рочка дис'а'ч:ана* 'верхня чоловіча сорочка' (Щербина, к. 24); *со'рочка л'а'н:а* 'сорочка із льону' (Клименко, 99, Щербина, 489); *сп'ідниц'я а р'ас'на* 'спідниця з густими складками' (Щербина, 46); *сп'ідниц'я а те'м'анка* 'спідниця з густими зборками на поясі' (Щербина, 45); *же'кет, же'кетка* 'піджак' (Чабаненко, I, 311), *жа'кет, жа'кетка* 'тс' (Клименко, 59), *жа'кетка* 'тс' (Щербина, 53).

У говірках південно-східного і південно-західного наріччя на позначення одягу виявлено такі лексеми: в **степових і південноподільських говірках:** *стро'чанка* 'фуфайка, стьобана куртка на ваті' (Москаленко, 68); *(г)о'с'інка* 'жіноча осіння кофта' (Москаленко, 54), *гу(о)с'інка* 'жіночий короткополий плюшевий осінній одяг' (Щербина, 54), *о'с'інчик* 'літній жіночий жакет' (Москаленко, 55); **середньонадніпрянських, степових, закарпатських:** *пол'ка* 'вишита жіноча свита' (Щербина, 62), 'верхній одяг' (Пашкова, 142); *бирка* 'шапка, виготовленої з овечої вовни' (Щербина, 94), *быр'ка* 'хутряний комір' (Сабадош, 24); **середньонадніпрянських, степових, західноподільських:** *коро'таш* 'короткий верхній одяг із домотканого сукна, утеплений ватою, який наглухо застібають' (Щербина, к. 69), 'осінньо-зимовий короткий одяг для жінок' (Брилінський, 52); **середньонадніпрянських, степових, надністрянських:** *кана* 'частина верхнього одягу для захисту голови в негоду' (Щербина, 60; Шило, 136).

Лише в східноподіському ареалі і говірках південно-західного наріччя зафіксовано лексеми: у **буковинських:** *стол'етник* 'хустина в клітину' (СБГ, 523); **бойківських:** *не'дох'ітки* 'старі недоношені речі' (Онишкевич, I, 483); **західноволинських:** *за'пашчинка* 'жіночий фартух на будень' (Корзонюк, 121); **південноподільських:** *пог'рудки* 'вишивка на жіночій сорочці, яка припадає на груди' (Москаленко, 59); **середньозакарпатських і лемківських:** *черок* 'теплий піджак', 'напівпальто' (Пашкова, 113).

Найбільше лесем на позначення назв одягу виявлено в говірках усіх трьох нарічч української мови, зокрема: у **поліських, закарпатських, середньонадніпрянських:** *с'вита* 'верхній довгий одяг з домотканого сукна чи полотна', 'жіноче пальто на ваті', 'коротка свитка без капюшона', 'верхній жіночий одяг на ваті, внизу розширений і оздоблений аплікацією', 'кожух із квіткою на правій полі, який одягала дівчина, коли виходила заміж' (Гримашевич, 146), 'верхній довгополий чоловічий і жіночий одяг з домотканого сукна', 'чоловіча свита на підкладці зі щільної тканини' (Щербина, 61), 'жіноче плаття з тканини фабричного виробництва' (Сабадош, 328); 'верхній одяг із сукна' (Пашкова, 125); **бойківських, поліських, степових:** *жу'пан* 'старовинний верхній одяг із сукна, пошитий до талії', 'старовинний верхній чоловічий одяг із сукна, оздоблений хутром', 'чоловічий кожух' (Клименко, к. 42), *жу'панчик* 'дівочий весняний одяг' (Гримашевич, 50), *жу'пан'е* 'жіноча шуба, не підбита хутром' (Онишкевич, I, 256); **поліських, степових, слобожанських:** *попе'редник* 'жіночий фартух' (Гримашевич, 130; Клименко, к. 60; Лисиченко, 339), 'передня частина запаски' (Лисенко, 168); **поліських, подільських, степових, бойківських:** *прип'інда* 'фартух' (Клименко, к. 60; Гримашевич, 134; Брилінський, 78), 'запасака' (Онишкевич, II, 141); **поліських, середньонадніпрянських, надністрянських, бойківських:** *с'ір'ак* 'чоловічий довгий одяг із грубого сукна' (Гримашевич, 147), 'сукняна куртка', 'куртка з сіро-синього сукна, зі стоячим коміром' (Онишкевич, II, 219; Пашкова, 123), 'верхній довгополий одяг із грубого сукна' (Ващенко, 293), 'тс' (Щербина, 58), *с'ірак* 'верхній чоловічий одяг з овечого сукна' (Шило, 239); **поліських, середньонадніпрянських, степових, закарпатських:** *душе'р'ейка* 'безрукавка з ватною підкладкою' (Гримашевич, 48), *душо'р'ейка* 'жіночий приталений жилет' (Щербина, 53), 'вид верхнього одягу' (Пашкова, 69); **поліських, середньонадніпрянських, буковинських, степових:** *пл'ушка* 'плюшевий зимовий жіночий жакет або куртка' (СБГ, 432), 'коротка жіноча плюшева шубка', 'жіночий плюшевий піджак', 'кофта з плюшу', 'довге плюшеве пальто' (Гримашевич, 126), 'жіночий короткополий плюшевий осінній одяг' (Щербина, 54); **поліських, середньонадніпрянських, степових, гуцульських:** *ол'инка* 'велика тепла суконна хустка з китицями', 'жіночий фартух' (Гримашевич, 105), *лопинка, ол'інка* 'вид поясного жіночого одягу з одного незшитого полотнища' (ГГ, 140), *ол'инка* 'фартух, жіночий одяг у вигляді шматка тканини із зав'язками, який одягають спереду на сукню чи спідницю (від пояса до колін)' (Щербина, 48); **поліських, середньонадніпрянських, степових, бойківських, закарпатських:** *пл'ахта* 'фартух', 'жіноча спідниця' (Гримашевич, 124), 'плахта' (Онишкевич, II, 79; Ващенко, 294), 'спідниця, частково зшита з кількох полотнищ' (Пашкова, 33; Клименко, к. 55), 'жіночий одяг, що складається з суцільного шматка тканини і

використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки, при цьому передні кути підтикани під пояс', 'частина тканини, яку залишають при пошитті одягу із внутрішнього боку; запас' (Щербина, 306), 'рядно, в якому носять сіно' (Сабадош, 233); **поліських, середньонадніпрянських, степових, буковинських, західноподільських**: *балахон* 'просторе жіноче плаття', 'погано пошитий одяг' (СБГ, 23), 'простора накидка з рукавами, яку одягають поверх усього одягу для захисту від дощу', 'груба накидка без рукавів для захисту від дощу', 'зимовий верхній одяг з ватною підкладкою', 'старовинний широкий верхній одяг з домотканого грубого сукна, схожий на свиту', 'широке, переважно жіноче пальто', 'просторий літній плащ з легкої тканини', 'широке плаття', 'будь-який широкий, не підігнаний до талії одяг', 'будь-який верхній одяг, вузький у плечах і розширений до низу', 'зневажлива назва одягу, який не пасує людині' (Гримашевич, 16), 'загальна назва дуже просторого одягу', *знев.* 'поганий недоладно пошитий одяг' (Клименко, к. 8), 'просторий одяг' (Щербина, 61), 'просторий верхній одяг' (Брилінський, 11); **поліських, буковинських, гуцульських, степових, закарпатських**: *ʒat'i*, *ʒach'i* 'штани з домотканого полотна або сукна' (ГГ, 44) 'верхні чоловічі штани' (СБГ, 69), 'широкі полотняні штани', 'вузькі чоловічі штани, які кріпляться за допомогою шворки' (Гримашевич, 38), *ʒacha* 'одна з двох частин штанів' (Клименко, к. 67), *ʒatki* 'штани' (ГГ, 44), *ʒat'i* 'підштанники', 'штани з домотканого полотна' (Сабадош, 56); **поліських, південноподільських, середньонадніпрянських, степових, нижньонадніпрянських**: *ʒaska* 'зібрана частина тканини на поясі спідниці' (Гримашевич, 16), 'жіноча кофта пошита в талію, а внизу широка' (Москаленко, 16), 'важкий жіночий одяг з довгими рукавами, пошитий у талію, на зборах, покритий плісом', 'середньої довжини жіноча кофта, пошита у талію, розширена до низу', 'ватяна безрукавка' (Клименко, к. 15), 'жіноча кофта навипуск', 'зібрана частина тканини на поясі спідниці' (Щербина, 143), 'верхній короткополий жіночий одяг, пошитий у талію і від талії донизу зібраний у складки' (Чабаненко, І, 68), 'літній жіночий одяг без коміра, схожий на кофту, має ззаду дві фалди' (Сизько, 10, 33); **поліських, буковинських, середньонадніпрянських, степових, надністрянських, бойківських**: *бурн(м)ус* 'суконний плащ чи накидка від негоди' (Гримашевич, 27), *бурн(м)ус*, *бурн(м)ус* 'чоловічий ватний одяг середньої довжини, пошитий у талію' (Клименко, к.16), *бурн(м,н)ус* 'верхній довгополий одяг із грубого сукна, без підкладки, який чоловіки одягали для виконання домашньої роботи' (Щербина, 58), *бурн(м)ус* 'короткий жіночий одяг на ваті без коміра' (Сизько, 14), *бурн(м)ус* 'довгий верхній плечовий жіночий одяг з рукавами; з домотканого або фабричного сукна' (Матейко, 78), *бурн(м)ус* 'пальто, подібне до чемерки' (Шило, 63), *бурн(м)ус* 'верхній чоловічий одяг', 'куртка на ваті, жіночий одяг із сукна' (Пашкова, 109); **поліських, степових, середньонадніпрянських, бойківських, надністрянських, буковинських**: *бурка* 'довгий верхній чоловічий одяг із домотканого сукна' (Гримашевич, 26), 'чемерка' (Онишкевич, 1, 77), 'старовинний довгополий верхній чоловічий одяг з домотканого грубого сукна з відлогою', 'брзентовий плащ з відлогою', 'накидка без рукавів, з відлогою від дощу' (Клименко, к. 24, 28, 30), 'верхній довгополий чоловічий одяг із домотканого грубого сукна з відлогою' (Щербина, 59), 'пальто з овечої вовни' (Шило, 63), 'довгий повстяний безрукавний накидний плащ з відлогою' (Пашкова, 86); **поліських, степових, бойківських, західноволинських, гуцульських, закарпатських**: *бунда* 'довге старовинне жіноче плаття прямого покрою', 'тепла вовняна, переважно картата спідниця', 'довга жіноча спідниця прямого покрою', 'тепла спідниця', 'широка спідниця зі складками', 'довга дитяча полотняна сорочка', 'жіноча спідня сорочка', 'довга чоловіча чи жіноча сорочка з грубого полотна', 'безрукавка', 'жіноча кофта', 'дитяче плаття', 'будь-яка жіноча спідниця', 'довге плаття', 'плаття з домотканої вовни', 'довге суцільно кроєне жіноче плаття', 'широке жіноче плаття зі зборками на поясі', 'довге широке, незграбне, не за розміром плаття', 'будь-який дуже довгий одяг', 'широкий одяг у вигляді накидки від дощу' (Гримашевич, 26), 'занадто широке пальто, плаття' (Москаленко, 18), 'кожух без рукавів', 'верхній чоловічий одяг' (Онишкевич, 76), 'дитяча сукня' (Корзонюк, 78), 'довге дитяче плаття' (Лисенко, 38), 'кожушок без рукавів, що застібається збоку або вдягається через голову', 'кожух, покритий сукном' (ГГ, 31), 'кожух-безрукавка з овечої шкури, який одягають через голову' (Піцура, 88), 'короткий кожушок-безрукавка' (Сабадош, 32), 'овчинна безрукавка найдавнішого крою', 'довгий і широкий одяг, накидка із хутра' (Пашкова, 74); **поліських, буковинських, бойківських, подільських, середньонадніпрянських, гуцульських, закарпатських**: *ʒun'ka* 'вид довгої свити з домотканого сукна' (СБГ, 78), 'верхній жіночий одяг з домотканого сукна, свита', 'свитка з забором', 'пряма, приталена свита', 'коротка свитка', 'довгий верхній одяг із сукна, розширений донизу', 'зимове жіноче верхнє вбрання, підбите ватою', 'верхній довгий одяг типу шинелі', 'пальто на ваті', 'напівпальто', 'напівпальто, яке не пасує людині', 'плащ', 'плащ з капюшоном', 'тепла накидка', 'довге тепле жіноче плаття', 'легкий жіночий піджак', 'накидка, якою накривають коней, сіно', 'груба тканина' (Гримашевич, 41), 'плащ, дощовик' (Москаленко, 26), 'верхній чоловічий одяг домашньої роботи, чемерка, рід сіряка з домашнього сукна', 'тканина з овечої вовни', 'сіряк з довгими рукавами' (Онишкевич, 1, 199), 'верхній одяг з домотканого сукна' (Пашкова, 99); **поліських, буковинських, бойківських, середньонадніпрянських, степових, подільських, західноволинських, гуцульських**: *зап'наска* 'фартух' (СБГ, 138), 'жіноча спідниця', 'незшита спідниця, яку запахують на стани', 'широка жіноча спідниця', 'спідниця з двох пілок з розрізами по боках', 'жіночий поясний одяг з двох незшитих полотнищ домашнього ткання', 'обгортка під спідницю', 'спідня спідниця', 'підкладка у спідниці', 'жіночий тканий фартух', 'фартух із полотна', 'вишитий фартух', 'витканий фартух, який нагадує килим', 'вовняний пояс, переважно зеленого чи червоного кольору', 'витканий пояс', 'вишитий пояс', 'пояс, виплетений з соломи',

‘чоловічий червоний пояс’ (Гримашевич, 53), ‘фартух’ (Онишкевич, I, 279), ‘два полотнища домашнього ткання, уживані замість спідниці’, ‘фартух’ (Клименко, к. 56), ‘жіночий святковий одяг на зразок спідниці, зроблений із двох зшитих до половини полотнищ, переважно з вовняної картатої тканини’, ‘різновид спідниці, спідниця з розпірками по обидва боки, які не доходять до пояса’ (Щербина, 47), ‘фартух’ (Брилінський, 39), ‘спідниця’ (Ващенко, 294), ‘жіночий фартух на будень’ (Корзонюк, 121), ‘жіночий поясний одяг з двох полотнищ, тканий з вовняної пряжі’ (ГГ, 77).

Висновки. Отже, ізоглоси назв одягу у східноподільських говірках продовжуються в говірках усіх трьох нарічч української мови. Найбільшу кількість лексико-семантичних паралелей відзначено в середньонадніпрянських та степових говірках, з якими безпосередньо межують східноподільські говірки. Наявність паралелей у поліських та волинських говірках зумовлена тиском північних говірок на подільський говір взагалі. Значна кількість лексем, що активно функціонують у досліджуваних говірках, репрезентована в усіх говорах південно-західного наріччя, що вказує на приналежність східноподільських говірок до західного макроконтинууму. Паралелі в поліських, середньонадніпрянських та степових говірках пояснимо тим, що дослідження цих діалектних ареалів відбувалося в останні десятиліття за майже однаковими програмами, що дає репрезентацію досліджуваного сегмента діалектної лексики в загальноукраїнському континуумі.

Перспективи подальших наукових досліджень убачаємо в продовженні вирішення проблеми лексико-семантичних паралелей діалектів інших мов.

Список джерел і їх умовних скорочень

- Брилінський – Брилінський Д. М. Словник подільських говірок. Хмельницький : Редак.-видав. відділ, 1991. 116 с.
- Ващенко – Ващенко В. С. Полтавські говори. Харків : Держуніверситет, 1957. 540 с.
- ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 232 с.
- Герман – Герман К. Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. Т. 1. Фонетика. Фонологія. Чернівці, 1995. 410 с. ; Т. 2. Словозміна. Службові слова. Чернівці, 1998. 216 с.
- Гримашевич – Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир : Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. 184 с.
- Клименко – Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2001. 400 с.
- Корзонюк – Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок. Українська діалектна лексика. Київ : Наук. думка, 1987. С. 62–267.
- Лисенко – Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ : Наук. думка, 1974. 260 с.
- Лисиченко – Лисиченко Л. А. Архаїчні назви одягу в східнословобожанських говірках Праці XII республіканської діалектологічної наради. Київ : Наук. думка, 1971. С. 336–342.
- Магрицька – Магрицька І. В. Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область). Луганськ : ВКФ Знання, 2003. 171 с.
- Матейко – Матейко К. І. Український народний одяг : Етнографічний словник. Київ : Наук. думка, 1996. 195 с.
- Москаленко – Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. Одеса : Вид-во Одес. пед. ін-ту, 1958. 78 с.
- Онишкевич – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. Київ : Наук. думка, 1984. Ч. 1 : А – Н. 495 с.; Ч. 2 : О – Я. 515 с.
- Пашкова – Пашкова Н. І. Назви одягу в українських говорах Карпат (структурно-семантична, генетична та ареальна характеристика) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1999. 227 с.
- Піцура – Піцура Т. Динаміка назв одягу карпатських говорів у другій половині XX століття. Діалектологічні студії. 7 : Традиції і модерн / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2008. С. 85–93.
- Сабадош – Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокириця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 480 с.
- СБГ – Словник буковинських говірок / за ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
- Сизько – Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. Дніпропетровськ : ДДУ, 1990. 100 с.
- Чабаненко – Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : у 4-х т. Запоріжжя, 1992. Т. 1 : А – Ж. 324 с.
- Шило – Шило Г. Ф. Словник наддністрянських говірок. Львів, 2008. 288 с.
- Щербина – Щербина Т. В. Середньонадніпрянсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізоглос: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 341 с.

Література

1. Войтів Г. В. Назви одягу в пам'ятках української мови XIV – XVIII ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Львів, 1995. 24 с.

2. Бабий Ф.И. Бытовая лексика говоров среднего бассейна Горыни (названия одежды, обуви и головных уборов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ужгород, 1985. 24 с.
3. Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті : автореф. дис.... канд. филол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 27 с.
4. Пашкова Н.І. Назви одягу в українських говорах Карпат (структурно-семантична, генетична та ареальна характеристика) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. К., 2000. 19 с.
5. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2001. 19 с.
6. Щербина Т. В. Середньонадніпрянсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізоглос : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 23 с.
7. Березовська Г.Г. Структурна організація та географія назв одягу і прикрас у східноподільських говірках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Київ, 2011. 20 с.
8. Гримашевич Г. І. Середньополісько-західнополіські лексико-семантичні паралелі (на матеріалі назв одягу та взуття). Волинь філологічна : текст і контекст. Західнополіський діалект у загальноукраїнському та всеслов'янському контексті. Луцьк, 2007. Вип. 4. С. 56–62.
9. Гримашевич Г. І. Середньополісько-гуцульські лексико-семантичні паралелі (на матеріалі назв одягу та взуття). Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Серія : Філологія (мовознавство), № XIX–XX. Івано-Франківськ, 2008,. С. 30–32.
10. Щербина Т. В. Поліські лексичні елементи в говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя. Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. 2010. № 22 (II). С. 302–309.

References

1. Voitiv H. V. Nazvy odiahu v pamiatkakh ukrainskoi movy XIV – XVIII st. : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.02. Lviv, 1995. 24 s.
2. Babyi F.Y. Bytovaia leksyka hovorov sredneho basseina Горыны (nazvaniya odezhdy, obuvy y holovnykh uborov) : avtoref. dys. ... kand. fylol. nauk. Uzhhorod, 1985. 24 s.
3. Hrymashevych H. I. Nominatsiia odiahu ta vzuttia v serednopoliskomu dialekti : avtoref. dys.... kand. filol. nauk : 10.02.01. Kyiv, 2003. 27 s.
4. Pashkova N.I. Nazvy odiahu v ukrainskykh hovorakh Karpat (strukturno-semantychna, henetychna ta arealna kharakterystyka) : Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. K., 2000. 19 s.
5. Klymenko N. B. Nazvy odiahu v skhidnostepovykh hovirkakh Donechchyny : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Donetsk, 2001. 19 s.
6. Shcherbyna T. V. Serednonaddnipriansko-stepove dialektne porubizhzhia u svitli izohlos : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Kyiv, 2003. 23 s.
7. Berezovska H.H. Struktorna orhanizatsiia ta heohrafiia nazv odiahu i prykras u skhidnopolidskykh hovirkakh : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Kyiv, 2011. 20 s.
8. Hrymashevych H. I. Serednopolisko-zakhidnopoliski leksyko-semantychni paraleli (na materialy nazv odiahu ta vzuttia). Volyn filolohichna : tekst i kontekst. Zakhidnopoliskyi dialekt u zahalnoukrainskomu ta vseslovianskomu konteksti. Lutsk, 2007. Vyp. 4. S. 56–62.
9. Hrymashevych H. I. Serednopolisko-hutsulski leksyko-semantychni paraleli (na materialy nazv odiahu ta vzuttia). Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im. V. Stefanyka. Seriia : Filolohiia (movoznavstvo), № KhIKh–KhKh. Ivano-Frankivsk, 2008,. S. 30–32.
10. Shcherbyna T. V. Poliski leksychni elementy v hovirkakh serednonaddnipriansko-stepovoho porubizhzhia. Volyn-Zhytomyrshchyna. Istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem. 2010. № 22 (II). S. 302–309.